

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ дослідницько-експериментального напрямку «ПСИХОЛОГІЯ»

Основний рівень; 2 роки навчання

*«Схвалено для використання в позашкільних навчальних закладах»
(лист ІМЗО від 27.03.2019 № 22.1/12-Г-137; протокол засідання науково-методичної комісії
з позашкільної освіти Науково-методичної ради з питань освіти МОН від 15.03.2019 № 1)*

*Світлана Кравець
Лілія Романкова*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Оволодіння суб'єктами навчання знаннями з психології є актуальним і важливим завданням сучасних закладів позашкільної освіти, у тому числі Малої академії наук України. Для покоління, що підростає, розвиток особистісних, пізнавальних, творчих, комунікативних, соціальних та інших компетентностей є запорукою успішної соціалізації і самореалізації в умовах сучасного суспільства, що динамічно змінюються.

Психологія – наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності. Об'єктом її вивчення є найскладніша сфера життєдіяльності людини – психіка, складність якої зумовлена тим, що вона є вищим продуктом біологічного та суспільного розвитку живих істот, засобом орієнтування людини у навколишньому світі й регулятором поведінки в умовах середовища.

У повсякденному житті психологічні явища присутні постійно. Отже, кожна людина виконує своєрідну роль психолога, живучи серед людей, набуваючи життєвого досвіду, вибудовуючи моделі поведінки, комунікативні відносини і власну діяльність. Якісно сформований фундамент психологічних знань та вмій дає особистості змогу організовувати своє життя і відносини з іншими людьми правильно, ефективно, конструктивно, отримуючи якнайбільше задоволення і результатів від процесів життєдіяльності.

Мета навчальної програми – поглиблене вивчення психології, формування компетентностей, необхідних для розвитку психологічної культури особистості й ефективної життєдіяльності.

Основні завдання полягають у формуванні в учнів таких компетентностей:

– *пізнавальної*: формування загальних знань про психологію, системи наукових психологічних понять для здійснення науково-дослідницької діяльності;

– *практичної*: формування навичок науково-дослідницької, пошукової, діагностичної роботи; оволодіння методами психологічної допомоги; навчання прийомів саморегуляції у стресових ситуаціях, конструктивного повсякденного і ділового спілкування; розвиток уміння розуміти почуття і мотиви поведінки

інших людей;

– *творчої*: оволодіння навичками самоаналізу; формування наукової культури, уміння аналізувати й узагальнювати інформацію для написання наукових тез, статей, науково-дослідницьких робіт; набуття досвіду самостійної роботи; розвиток умінь творчо долати труднощі;

– *соціальної*: сприяння власному самовизначенню; виховання морально-етичного ставлення до особистості, її розвитку, творчості, діяльності; повага гідності і прав людини; формування здатності приймати відповідальні рішення.

Навчальна програма «Психологія» розрахована на два роки навчання. Рівень навчання – основний. На опрацювання навчального матеріалу відведено таку кількість годин: перший рік навчання – 216 годин, другий рік навчання – 324 години.

До занять залучають учнів 8–11 класів. Кількість учнів у навчальній групі – 10–15 осіб.

Зміст навчальної програми реалізується у формі теоретичних і практичних занять. Теоретичну частину навчального матеріалу подають у вигляді інтерактивних лекцій, побудованих на діалоговій основі викладача й учнів із обов'язковим застосуванням наочних мультимедійних засобів навчання. Практичні заняття відбуваються у формі семінарів, бесід, дискусій, ширінгу, виступів із презентаціями, ділових та рольових ігор, дослідницької, проектної роботи тощо. Учні беруть участь у круглих столах, конференціях, лекторіях, зустрічах із науковцями та інших заходах.

Важливим елементом освітнього процесу в системі позашкільної освіти є творча праця учнів під керівництвом вчителя / керівника гуртка над науковим дослідженням, що передбачає роботу з підручниками, переліком рекомендованих джерел, каталогами; пошук та якісне опрацювання інформації з інтернет-ресурсів; роботу в бібліотеках; спостереження, інтерв'ювання, анкетування тощо. Специфіка організації практичної роботи полягає у правильному доборі адаптованих у психолого-педагогічній практиці вправ, тестів, анкет, опитувальників, методик тощо. У навчальній програмі практична частина дещо розширена, щоб надати керівникові гуртка можливість вибирати форми практичних занять. Рекомендується активно використовувати практичні методи роботи з учнями, пояснення й інструкції, застосування яких доступні в сучасному електронному середовищі.

Якість навчання учнів у гуртках оцінюють у формі тестування, перевірки творчих робіт, розв'язання проблемно-пошукових завдань. Результативність навчання школярів оцінюють під час опитування, захисту власних творчих робіт, їх активної участі у різноманітних заходах, конкурсах, конференціях тощо.

За навчальною програмою можливі заняття у групах індивідуального навчання відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 11.08.2004 № 651 (зі змінами, внесеними згідно з наказом МОН від 10.12.2008 № 1123).

Навчальна програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення до змісту програми, плануючи свою роботу з огляду на інтереси гуртківців і стан матеріально-технічної бази закладу.

Розподіл годин за темами – орієнтовний. Керівник гуртка виходячи з рівня підготовки дітей може визначити, скільки годин потрібно на опанування тієї чи іншої теми, і внести до навчальної програми відповідні корективи.

Перелік обладнання у навчальній програмі подано як орієнтовний відповідно до можливостей навчального закладу.

Основний рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	1	2
Розділ 1. Природа психіки і предмет психологічної науки	14	14	28
1.1. Вступ до психології: предмет і завдання сучасної психології	2	2	4
1.2. Особливості та можливості психології	2	2	4
1.3. Професія – психолог. Етичний кодекс психолога	2	2	4
1.4. Методологія, принципи та методи психології	2	2	4
1.5. Природа психіки і мозок людини	2	2	4
1.6. Свідомість, підсвідомість, несвідомість	2	2	4
1.7. Розвиток свідомості в онтогенезі та філогенезі	2	2	4
Розділ 2. Особистість у вимірах психологічної науки	6	6	12
2.1. Індивід, людина, особистість, індивідуальність. Розвиток та виховання особистості	2	2	4
2.2. Теорії особистості. «Я-концепція» особистості. Розвиток позитивної «Я-концепції» особистості	2	2	4
2.3. Самооцінка, її види. Фактори впливу на становлення самооцінки	2	2	4
Розділ 3. Психічні пізнавальні процеси	12	12	24
3.1. Відчуття та сприймання – активні процеси пошуку та обробки інформації	2	2	4
3.2. Увага. Розвиток уваги та спостережливості	2	2	4

3.3. Пам'ять як психічний процес. Шляхи розвитку пам'яті. Ейдетика	2	2	4
3.4. Процес мислення та розуміння. Форми та операції мислення. Види й типи мислення	2	2	4
3.5. Природа уяви, її функції, творча уява	2	2	4
3.6. Мислення та інтелект. Фактори розвитку інтелекту	2	2	4
Розділ 4. Психологія обдарованості	10	10	20
4.1. Психологія обдарованості. Модель творчої особистості	2	2	4
4.2. Задатки, здібності, талант. Фактори розвитку здібностей	2	2	4
4.3. Навчально-пізнавальні й академічні здібності. Прийоми засвоєння навчальної інформації	2	2	4
4.4. Творчі здібності. Розвиток і виховання творчої особистості	2	2	4
4.5. Методи та прийоми стимулювання творчої активності особистості	2	2	4
Розділ 5. Біопсихічна та соціопсихічна підструктури особистості	6	6	12
5.1. Темперамент людини. Індивідуальний підхід до людей різного типу темпераменту	2	2	4
5.2. Характер людини. Формування характеру. Зв'язок темпераменту з характером та стилем діяльності людини	2	2	4
5.3. Акцентуації характеру	2	2	4
Розділ 6. Основи психології діяльності	8	8	16
6.1. Поняття про діяльність та поведінку. Мотивація і діяльність	2	2	4
6.2. Види потреб за А. Маслоу	2	2	4
6.3. Самоактуалізація. Самостійність і залежність особи («свобода волі»)	2	2	4
6.4. Саморегуляція діяльності	2	2	4
Розділ 7. Чуттєвий світ людини та вольова активність	10	10	20
7.1. Емоції і почуття. Роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю людини	2	2	4
7.2. Емоційні стани людини	2	2	4
7.3. Стрес: причини, симптоми, фази.	2	2	4

Стресменеджмент			
7.4. Синдром «емоційне вигорання»	2	2	4
7.5. Воля як вища психічна функція. Вольові властивості людини	2	2	4
Розділ 8. Основи науково-дослідницької роботи	24	48	72
8.1. Поняття про науку та науково-дослідницьку діяльність	2	2	4
8.2. Поняття про наукове дослідження	2	4	6
8.3. Вибір теми дослідження	2	4	6
8.4. Поняття творчості та її роль у науково-дослідницькій роботі	2	2	4
8.5. Розробка гіпотези дослідження	2	4	6
8.6. Основні засади роботи з науковою інформацією	2	6	8
8.7. Основні поняття методології наукового пізнання	2	4	6
8.8. Проведення дослідження	4	6	10
8.9. Основи інтелектуальної власності і патентування	2	2	4
8.10. Написання й оформлення науково-дослідницької роботи	2	8	10
8.11. Представлення і захист науково-дослідницької роботи	2	6	8
Розділ 9. Освітньо-презентаційна діяльність	4	4	8
Підсумок	2	–	2
Разом	97	119	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Інструктаж із безпеки життєдіяльності. Правила поведінки у навчальному закладі, кабінеті. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Мета і завдання гуртка. Організаційні питання. Організація робочого місця.

Практична частина. Знайомство з учасниками гуртка. Вправи на знайомство (робота в парах). Обговорення плану гуртка з психології. Обговорення планів науково-дослідницької діяльності секції психології. Дискусії на теми: «Чим для мене цікава психологічна галузь», «Чому я хочу займатися науково-дослідницькою роботою».

Розділ 1. Природа психіки і предмет психологічної науки (28 год.)

1.1. Вступ до психології: предмет і завдання сучасної психології (4 год)

Теоретична частина. Поняття про психологію як науку. Об'єкт, предмет і структура психології. Фундаментальні та прикладні галузі психології.

Практична частина. Ділова гра «Початок робочого дня в організації» або «Виконання термінового завдання в організації», спрямована на формування вміння орієнтуватися в соціально-психологічних ситуаціях. Бесіда на тему «Що може і мусить знати людина про себе та інших». Організація ведення учнями психологічного словника.

1.2. Особливості та можливості психології (4 год.)

Теоретична частина. Місце психології в системі наук про людину. Переваги людини, яка знається на психології. Основні психологічні поняття, прояви психіки. Наукова та життєва психологія.

Практична частина. Розв'язання ситуативних завдань. Створення презентації «Сучасна психологія в особистостях».

1.3. Професія – психолог. Етичний кодекс психолога (4 год.)

Теоретична частина. Місце професії психолога у системі професій. Мета і завдання роботи психолога. Різниця між професіями психолога, психіатра, психотерапевта. Етичний кодекс психолога. Основні положення етичного кодексу психолога.

Практична частина. Аналіз професіограми психолога. Розв'язання ситуативних вправ. Моделювання поведінки психолога у нестандартних ситуаціях.

1.4. Методологія, принципи та методи психології (4 год.)

Теоретична частина. Поняття «метод» у психології. Загальні питання побудови психологічних досліджень (етапи, принципи дослідження). Класифікація методів психології: організаційні, емпіричні, інтерпретаційні. Спостереження, експеримент, тест, бесіда, інтерв'ю, аналіз продуктів діяльності, соціометрія.

Практична частина. Складання «правил тестування». Соціометричне дослідження у групі.

1.5. Природа психіки і мозок людини (4 год.)

Теоретична частина. Функціонування центральної нервової системи. Мозок, людська психіка і психічне в єдності світу. Активність психіки. Психічна норма, нормативні відхилення та аномалії психічного розвитку.

Практична частина. Бесіда «Механізми відображальної діяльності на різних стадіях розвитку психіки». Розв'язання психологічних завдань.

1.6. Свідомість, підсвідомість, несвідомість (4 год.)

Теоретична частина. Свідомість як вища форма розвитку психіки (функції, структура, розвиток свідомості). Самосвідомість людини. Співвідношення між свідомим і несвідомим. Сновидіння як прояв несвідомого. Патологічні стани свідомості (вплив нікотину, кокаїну, амфетамінів, наркотиків, нейродепресантів тощо).

Практична частина. Дебати «Що є спільного й відмінного між психікою людини і тварини». Створення презентації «Сон людини: фази, «віщі сни», патологічні прояви сну».

1.7. Розвиток свідомості в онтогенезі та філогенезі (4 год.)

Теоретична частина. Розвиток свідомості в онтогенезі. Виникнення свідомості у процесі трудової діяльності та її суспільно-історична природа.

Практична частина. Розв'язання психологічних завдань. Аналіз суджень видатних вчених про фізіологічні механізми психіки. Визначення властивостей нервової системи за психомоторними показниками (теплінг-тест).

Розділ 2. Особистість у вимірах психологічної науки (12 год.)

2.1. Індивід, людина, особистість, індивідуальність. Розвиток та виховання особистості (4 год.)

Теоретична частина. Індивід, людина, особистість, індивідуальність. Основні психологічні підходи до визначення сутності особистості. Психологічна структура особистості. Формування, розвиток і виховання особистості.

Практична частина. Вправи на визначення типового й індивідуального у структурі особистості. Складання опорних схем для запам'ятовування.

2.2. Теорії особистості. «Я-концепція» особистості. Розвиток позитивної «Я-концепції» особистості (4 год.)

Теоретична частина. Особистість у психоаналізі, трансперсональній психології, біхевіоризмі. Особистість у когнітивній та гуманістичній психології. Особистість у радянській та українській психології. Поняття «Я-концепція». Позитивна й негативна «Я-концепція» особистості. Фактори розвитку позитивної і негативної «Я-концепції» особистості.

Практична частина. Гра «Таємна сила куба» (автор А. Готтліб) або моделювання проєктивного малюнка: «Я-реальне» та «Я-ідеальне». Прес-конференція «Наукові підходи до пояснення феномену особистості». Складання плану самодослідження.

2.3. Самооцінка, її види. Фактори впливу на становлення самооцінки (4 год.)

Теоретична частина. Поняття про самооцінку. Види самооцінки. Рівень домагань особистості. Психологічний захист особистості. Основні властивості особистості. Права людини, які сприяють формуванню впевненості у собі.

Практична частина. Діагностика самооцінки за методикою Дембо – Рубінштейна. Визначення рівня домагань особистості за допомогою моторної проби Шварцландера. Методика «Самооцінка та враження інших осіб». Розроблення рекомендацій щодо розвитку і становлення власної самооцінки.

Розділ 3. Психічні пізнавальні процеси (24 год.)

3.1. Відчуття та сприймання – активні процеси пошуку та обробки інформації (4 год.)

Теоретична частина. Поняття про відчуття і сприймання. Види і властивості відчуттів і сприймання. Класифікація й різновиди відчуттів. Основні властивості відчуттів. Відчуття і діяльність. Різновиди сприймання. Властивості сприймання.

Практична частина. Діагностика особливостей сприймання (методика «Визначення домінувального типу сприймання за роботою провідних аналізаторів»). Розв'язання психологічних завдань.

3.2. Увага. Розвиток уваги та спостережливості (4 год.)

Теоретична частина. Поняття уваги. Види уваги (мимовільна, довільна та післядовільна). Властивості уваги (стійкість, розподіл, зосередженість, обсяг). Розвиток уваги.

Практична частина. Діагностика особливостей уваги (тест «Розподіл і переключення уваги»). Визначення стійкості уваги за допомогою коректурних таблиць Бурдона. Тренінгові вправи на розвиток спостережливості та уваги. Складання пам'ятки «Як бути уважним».

3.3. Пам'ять як психічний процес. Шляхи розвитку пам'яті. Ейдетика (4 год.)

Теоретична частина. Пам'ять як один із найважливіших пізнавальних процесів. Види пам'яті: образна, словесно-логічна, емоційна, рухова, оперативна, короткочасна, довготривала. Теорії пам'яті. Фізіологічні основи запам'ятовування і забування. Різновиди мнемотехніки (народна, класична, педагогічна, циркова (естрадна), спортивна, сучасна). Ейдетика – методика розвитку образної пам'яті. Прийоми ейдетики.

Практична частина. Діагностика розвиненості пам'яті. Розроблення рекомендацій щодо розвитку пам'яті (ключові слова: образна пам'ять, логічна пам'ять, чергування видів роботи, контроль запам'ятовування, установка на запам'ятовування, механічна та смислова пам'ять, правильне повторення). Вправи на оволодіння сучасними методами психотехніки: прийом символізації, прийом яскравих подій, «Ланцюжок», «Матрьошка», метод Цицерона, Літерно-цифровий код (ЛЦК). Вивчення віршів за допомогою ейдетичних прийомів.

3.4. Процес мислення та розуміння. Форми та операції мислення. Види й типи мислення (4 год.)

Теоретична частина. Поняття мислення. Теорії мислення. Класифікація видів мислення. Форми та операції мислення. Мислення як діяльність. Процес розв'язання задач.

Практична частина. Розроблення методичних рекомендацій учням щодо розвитку самостійності мислення (ключові слова: вимоги до розв'язання задачі, варіанти розв'язання, аналіз розв'язання, ігрові ситуації). Діагностика розвиненості мислення. Розв'язання практичного завдання за «схемою розв'язання мисленнєвих задач».

3.5. Природа уяви, її функції, творча уява (4 год.)

Теоретична частина. Природа уяви, її функції, творча уява. Розвиток уяви у дітей та її індивідуальні особливості.

Практична частина. Аналіз суджень видатних вчених про уяву. Діагностика розвиненості творчої уяви, визначення ступеня стереотипності уяви. Оволодіння прийомами розвитку уяви. Створення креативних образів.

3.6. Мислення та інтелект. Фактори розвитку інтелекту (4 год.)

Теоретична частина. Поняття інтелекту. Структура інтелекту. Вербальний

та невербальний інтелект. Теорії інтелекту. Способи вимірювання інтелекту. Фактори інтелектуального розвитку.

Практична частина. Діагностика невербального інтелекту за матрицями Равена. Вправи на оволодіння вмінням оформлювати протокол діагностичного дослідження. Проведення розвивальних ігор: «Танграм», «Домалюємо фігуру».

Розділ 4. Психологія обдарованості (20 год.)

4.1. Психологія обдарованості. Модель творчої особистості (4 год.)

Теоретична частина. Підходи до розуміння сутності обдарованості. Аналіз класичних та новітніх концепцій і теорій обдарованості. Зміст і структура обдарованості.

Практична частина. Творче завдання – складання фантастичних казок. Практичне завдання (малювання на тему «Як я намалюю своє ім'я»).

4.2. Задатки, здібності, талант. Фактори розвитку здібностей (4 год.)

Теоретична частина. Характеристика здібностей. Види здібностей. Здібності, обдарованість, талант. Внутрішні й зовнішні фактори впливу на розвиток здібностей.

Практична частина. Дискусія на тему «Чи можна ставити знак рівності між здібностями й інтересами». Психотренінгова вправа «Твій девіз» (оформлення свого девізу у вигляді малюнка-символу, складання розповіді, пов'язаної з девізом).

4.3. Навчально-пізнавальні й академічні здібності. Прийоми засвоєння навчальної інформації (4 год.)

Теоретична частина. Начально-пізнавальні й академічні здібності. Прийоми засвоєння навчальної інформації: планування, системність, «зона найближчого розвитку».

Практична частина. Індивідуальні творчі завдання. Мозковий штурм «Ефективні способи навчання».

4.4. Творчі здібності. Розвиток і виховання творчої особистості (4 год.)

Теоретична частина. Поняття про творчість. Творчі здібності. Креативність. Геніальність і творче натхнення.

Практична частина. Діагностика креативних здібностей. На основі вивчення різних підходів до визначення творчої особистості складання «творчого портрету», виявлення найбільш значущих «креативогенних» рис особистості. Презентація «Генії минулого і сучасності».

4.5. Методи та прийоми стимулювання творчої активності особистості (4 год.)

Теоретична частина. Особливості творчого мислення. Засоби розвитку творчого мислення. Психологічні проблеми навчання творчості. Методи пошуку нового. Особливості творчого тренінгу.

Практична частина. Розроблення та презентація власного творчого проекту щодо формування творчої особистості учня в освітньому процесі (наприклад, розроблення розвивального дидактичного матеріалу, презентація розвивальних ігор, розв'язання творчих завдань евристичними методами тощо).

Розділ 5. Біопсихічна та соціопсихічна підструктури особистості (12 год.)

5.1. Темперамент людини. Індивідуальний підхід до людей різного типу темпераменту (4 год.)

Теоретична частина. Поняття про темперамент. Психологічна характеристика типів темпераменту. Роль темпераменту в діяльності. Тип темпераменту і навчальна й трудова діяльність. Протипоказання у трудовій діяльності залежно від типу темпераменту.

Практична частина. Діагностика типу темпераменту за опитувальником Г. Айзенка. Оформлення протоколу і результатів діагностичного дослідження. Модерація «Індивідуальний підхід до людей різного типу темпераменту» через розроблення порад і рекомендацій.

5.2. Характер людини. Формування характеру. Зв'язок темпераменту з характером та стилем діяльності людини (4 год.)

Теоретична частина. Загальне поняття про характер і його природу. Формування і структура характеру. Вчинок і формування характеру. Досвід.

Практична частина. Діагностика основних характерологічних тенденцій особистості (за методикою Дж. Лірі). Методика самопізнання «Дослідження особистості за допомогою психогіометричного тесту».

5.3. Акцентуації характеру (4 год.)

Теоретична частина. Типологія характеру: конституційна (Е. Кречмер, У. Шелдон), соціальна (Е. Фромм). Акцентуації характеру. Типи акцентуацій (К. Леонгард).

Практична частина. Діагностика акцентуації характеру (методика дослідження Г. Шмішека). Оформлення протоколу дослідження та рекомендацій. Розроблення засобів психолого-педагогічного впливу на учнів із певним типом акцентуації характеру.

6. Основи психології діяльності (16 год.)

6.1. Поняття про діяльність та поведінку. Мотивація і діяльність (4 год.)

Теоретична частина. Поняття про діяльність та її психологічну структуру. Інформаційна основа діяльності: психологічні аспекти прийняття рішень, оброблення інформації у процесі прийняття рішень. Мотивація і діяльність. Мотивація та особистість.

Практична частина. Аналіз суджень видатних вчених про діяльність. Презентація «Питання психологічної діяльності у роботах С. Л. Рубінштейна, Л. С. Виготського». Вивчення мотивів навчальної діяльності учнів.

6.2. Види потреб за А. Маслоу (4 год.)

Теоретична частина. Ієрархія потреб. Головні потреби за А. Маслоу.

Практична частина. Побудова піраміди потреб. Розв'язання ситуативних завдань.

6.3. Самоактуалізація. Самостійність і залежність особи («свобода

волі») (4 год.)

Теоретична частина. Поняття «самостійності» та «залежності». Етапи формування самостійності. Сепарація.

Практична частина. Розв'язання ситуативних завдань. Виконання вправ: «Усі – дехто – тільки Я», «Інтерв'ю», «Футболка з надписом».

6.4. Саморегуляція діяльності (4 год.)

Теоретична частина. Поняття про саморегуляцію людини. Види саморегуляції. Фактори розвитку саморегуляції. Саморегуляція у навчанні.

Практична частина. Діагностика саморегуляції (опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» – ССП-98 (за В. І. Моросановою). Виконання завдання «Створи собі ситуацію успіху». Розроблення технології створення ситуації успіху.

Розділ 7. Чуттєвий світ людини та вольова активність (20 год.)

7.1. Емоції і почуття. Роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю людини (4 год.)

Теоретична частина. Поняття «емоції» та «почуття». Теорії емоцій. Роль почуттів та емоцій у житті людини. Види емоцій. Зв'язок емоцій із психічними процесами. Форми переживання почуттів.

Практична частина. Розв'язання ситуативних завдань. Диференціація емоцій від почуттів. Робота з «Екраном емоцій». Виконання вправ: «Контакт масок», «Крокодил», «Список емоцій».

7.2. Емоційні стани людини (4 год.)

Теоретична частина. Настрій. Афект. Дістрес. Фрустрація. Агресивність.

Практична частина. Розроблення методичних рекомендацій для учнів щодо розвитку навичок саморегуляції та самовиховання (ключові слова: саморегуляція, завдання самовиховання, критерії успішності, «аутогенне тренування», уникання і пильність, переоцінка).

7.3. Стрес: причини, симптоми, фази. Стресменеджмент (4 год.)

Теоретична частина. Теорія стресу. Поняття й ознаки стресу. Фази і компоненти стресу. Характеристика стресорів. Ступені стресу. Комплексні та неефективні способи подолання стресу. Активний вплив на проблему.

Практична частина. Розв'язання ситуативних завдань. Діагностика стресостійкості (тест на самооцінку стресостійкості особистості). Мозковий штурм «Як подолати стрес». Розроблення рекомендацій.

7.4. Синдром «емоційне вигорання» (4 год.)

Теоретична частина. Поняття про «емоційне вигорання». Симптоми, з яких складається синдром професійного вигорання. Фактори, які впливають на вигорання. Три стадії прояву вигорання. Профілактика і подолання емоційного вигорання.

Практична частина. Експрес-дослідження рівня «емоційного вигорання» (методика В. Бойко). Виконання вправ: «Баланс реальний і бажаний», «Самодіагностика ознак вигорання», «Мотиваційна складова у навчальній і професійній діяльності». Робота із трансформацією емоцій засобами арт-

терапії.

7.5. Воля як вища психічна функція. Вольові властивості людини (4 год.)

Теоретична частина. Поняття «волі». Критерії визначення волі. Механізм вольової дії. Самовиховання волі.

Практична частина. Моделювання проблемних ситуацій. Мозковий штурм «Чи є тотожними поняття вольове зусилля та вольовий вчинок». Створення презентації «Ознаки волі у людини. Свобода волі».

Розділ 8. Основи науково-дослідницької роботи (72 год.)

8.1. Поняття про науку та науково-дослідницьку діяльність (4 год.)

Теоретична частина. Завдання і мета науки, її основні функції. Зв'язок науки з іншими сферами діяльності людини. Розвиток науки в Україні. Особливості наукового пізнання. Норми та ідеали наукового пізнання. Доказовість, точність, об'єктивність як основні характеристики наукового пізнання. Проблема обґрунтування наукового пізнання. Проблеми істинності наукового пізнання.

Практична частина. Оприлюднення інформації про науковців у різних галузях. Зустрічі з науковцями.

8.2. Поняття про наукове дослідження (6 год.)

Теоретична частина. Наукове дослідження як форма існування і розвитку науки. Особливості учнівської науково-дослідницької діяльності. Відмінності учнівського дослідження і наукового дослідження. Типи учнівських робіт (реферативні, описові, пошукові, експериментальні тощо). Види дослідницьких наукових робіт: реферат, навчально-дослідницька, науково-дослідницька робота учня, курсова, дипломна, дисертація. Форми представлення наукового дослідження: наукова стаття, звіт, аналітичний огляд, доповідь під час наукової конференції (усна або стендова), тези, автореферат, монографія, підручник, навчальний посібник. Форми аналізу наукових робіт: анотація, відгук, рецензія. Відомості про загальну схему наукового дослідження. Постановка проблеми. Вибір теми дослідження. Обґрунтування актуальності науково-дослідницької роботи. Мета і завдання дослідження. Об'єкт і предмет дослідження. Вибір методу. Пошук можливих розв'язків проблеми. Формулювання гіпотези. Написання плану дослідження. Вивчення літературних джерел. Проведення дослідження. Аналіз, оброблення, систематизація матеріалу. Інтерпретація результатів. Формулювання висновків та узагальнень. Написання й оформлення тексту науково-дослідницької роботи. Підготовка до захисту: написання доповіді, підготовка презентації.

Практична частина. Формулювання основних етапів науково-дослідницької роботи, визначення об'єкта, предмета і завдання дослідження на прикладі наукової статті за профільним напрямом. Ознайомлення із загальною структурою наукових робіт учнів минулих років.

8.3. Вибір теми дослідження (6 год.)

Теоретична частина. Напрямок наукового дослідження. Основні вимоги до тематики дослідження учня. Постановка проблеми як початкова ланка науково-дослідницької роботи. Пошук проблеми за допомогою постановки запитань. Занурення у проблему. Тема дослідження. Вимоги до теми роботи. Актуальність дослідження – зв'язок проблеми дослідження з наявним станом наукового пізнання. Мета і завдання дослідження. План дослідження.

Практична частина. Ознайомлення зі списком запропонованих тематик науково-дослідницьких робіт. Постановка проблеми науково-дослідницької роботи:

а) окреслення області реальності, що досліджується, та вибір напряму дослідження;

б) з'ясування, що вивчено стосовно цього аспекту реальності;

в) визначення аспектів, які недостатньо досліджені.

Формулювання теми науково-дослідницької роботи. Обговорення проблеми і теми з науковим керівником. Мета і завдання дослідження. Формулювання актуальності теми роботи. Складання початкового плану дослідження.

8.4. Поняття творчості та її роль у науково-дослідницькій роботі (4 год.)

Теоретична частина. Підходи до визначення поняття «творчість». Творчість і мислення. Творчість та уява. Творчість і пізнання. Творчість та інтуїція. Творчість у науковому пізнанні. Творчість у науці та мистецтві: спільне й відмінне. Взаємозв'язок інтуїтивного і свідомого у науковому пізнанні. Наукове дослідження як творчий процес. Ситуація виникнення нового знання. Нове як результат старого.

Практична частина. Застосування творчих підходів у роботі над задумом власної дослідницької роботи. Тренінг «Як знайти ідею».

8.5. Розробка гіпотези дослідження (6 год.)

Теоретична частина. Роль гіпотези у науково-дослідницькій роботі. Гіпотеза як форма творчого мислення у науковому дослідженні. Структура гіпотези. Висунення різноманітних гіпотез. Від гіпотези до теорії. Критерії перевірки гіпотез.

Практична частина. Висунення гіпотез до розв'язку поставленої проблеми. Порівняння різноманітних висунутих гіпотез. Розроблення плану перевірки гіпотези. Початок роботи над дослідженням за планом. Робота над задумом дослідження.

8.6. Основні засади роботи з науковою інформацією (8 год.)

Теоретична частина. Поняття інформації. Раціональна організація інформаційного пошуку. Види інформаційних ресурсів і правила роботи з ними. Пошукові ресурси Інтернету. Використання комп'ютерних технологій для зберігання і систематизації інформаційних джерел. Загальні принципи роботи з навчальною та науковою літературою. Психологічна підготовка до читання. Правила, мета і способи читання. Умови раціонального прочитання. Робота зі змістом, анотацією, передмовою і післямовою. Техніка швидкого

читання на допомогу засвоєнню матеріалу і роботі з літературою. Специфіка читання наукових текстів: правила цитування і конспектування матеріалу. Оформлення посилань у тексті. Види роботи з текстом: план, конспект, тези, анотація, реферат. Науковий етикет і плагіат. Як уникнути плагіату під час роботи з літературою. Правила роботи в бібліотеці. Робота з каталогами. Два види каталогів: алфавітний і систематичний. Комп'ютерні каталоги бібліотек. Створення бібліографії. Бібліографічний опис книжки. Систематизація наукової інформації. Створення власної картотеки. Опис книжки на картках.

Практична частина. Вправи на роботу з текстом. Написання анотації на статтю. Складання тез до роботи. Написання відгуку і рецензії на наукову статтю, книжку. Робота в бібліотеці. Ознайомлення з прикладами оформлення бібліографії у наукових статтях і наукових виданнях. Розроблення плану читання наукової літератури за обраною темою дослідження. Формування огляду джерел за тематикою роботи. Оформлення списку джерел. Складання термінологічного словника власного дослідження.

8.7. Основні поняття методології наукового пізнання (6 год.)

Теоретична частина. Поняття методології наукового дослідження. Основні методи наукового пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні пізнання. Основні методи емпіричного рівня пізнання – спостереження, експеримент. Організація і проведення спостереження. Організація і проведення експерименту. Факт як форма знання. Теоретичний рівень пізнання. Структура і функція наукової теорії. Науковий закон як ключовий елемент теорії. Методи теоретичного пізнання – абстрагування, ідеалізація, формалізація, моделювання. Аналіз і синтез. Порівняння. Аналогія. Поняття моделі в науці. Моделювання як метод наукового дослідження.

Практична частина. Пошук методів дослідження для проведення власної науково-дослідницької роботи. Відмінності між експериментом і спостереженням. Вправи на застосування методів теоретичного пізнання до вирішення проблеми дослідження.

8.8. Проведення дослідження (10 год.)

Теоретична частина. Підготовка і проведення дослідження. Оброблення і представлення результатів дослідження: графічне і табличне. Пакети прикладних програм для проведення наукового дослідження й оброблення його результатів. Поняття похибки наукового дослідження. Методи обчислення похибок.

Практична частина. Складання плану експерименту або дослідження. Проведення дослідження (експерименту, спостереження). Опис ходу дослідження. Представлення наукових результатів у різноманітному вигляді: таблиці, графіки, діаграми. Використання програм Excel, Origin для представлення наукових результатів. Обчислення похибок дослідження.

8.9. Основи інтелектуальної власності і патентування (4 год.)

Теоретична частина. Поняття інтелектуальної власності. Види інтелектуальної власності. Результати наукової, творчої діяльності як об'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Закони України щодо захисту

інтелектуальної власності, нормативні акти, законодавче регулювання винахідницької діяльності. Авторське право. Авторські права в мережі Інтернет. Основні засоби захисту авторських прав. Поняття патенту. Поняття винаходу і його критерії. Об'єкти винаходу: продукт, спосіб, корисні моделі. Поняття формули винаходу. Порядок отримання патенту в Україні.

Практична частина. Вивчення нормативних документів і законів щодо захисту інтелектуальної власності в Україні. Відпрацювання практичних навичок з оформлення необхідної документації у контексті тематики роботи.

8.10. Написання й оформлення науково-дослідницької роботи (10 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з вимогами до оформлення науково-дослідницької роботи. Загальні правила оформлення тексту. Структура роботи: титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень і скорочень, вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури, додатки (за потреби). План викладення дослідження. Підготовка чернетки як початковий етап написання науково-дослідницької роботи. Виправлення чернетки. Науковий стиль викладення матеріалу. Структурування і подання думок. Критичне мислення. Побудова аргументації під час написання тексту, пошук аргументів. Формулювання висновків та узагальнень з проведеної роботи.

Практична частина. Ознайомлення з прикладами оформлення науково-дослідницьких робіт учнів минулих років. Тренінг з побудови аргументації у тексті роботи. Відпрацювання логіки побудови тексту роботи. Написання вступу і висновків, їх специфіка. Написання й виправлення чернетки науково-дослідницької роботи.

8.11. Представлення і захист науково-дослідницької роботи (8 год.)

Теоретична частина. Вимоги до доповіді. Структура доповіді. Поради промовцеві. Методи викладення матеріалу. Правила складання й оформлення презентацій. Використання різноманітних комп'ютерних програм для підготовки презентацій. Ораторське мистецтво. Загальні правила ведення дискусії. Мистецтво ставити запитання. Мистецтво відповідати на запитання.

Практична частина. Підготовка доповіді та презентації за результатами науково-дослідницької роботи. Рольова гра «Захист науково-дослідницької роботи» за планом: виступ із доповіддю, постановка запитань до неї, відповіді на запитання, виступи опонентів. розподіл ролей між вихованцями («доповідач», «опонент», «керівник», «критик»). Аналіз результатів проведеної гри.

Розділ 9. Освітньо-презентаційна діяльність (8 год.)

Теоретична частина. Зустрічі з науковцями. Екскурсії до психологічних центрів. Наукові читання, лекторії.

Практична частина. Оформлення звітів, створення мультимедійних презентацій за набутими знаннями, отриманими враженнями тощо. Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках, тренінгах.

Підсумок (2 год.)

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні мають знати і розуміти:

- правила техніки безпеки і безпеки життєдіяльності; правила поведінки у навчальному закладі, кабінеті; правила санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- суть предмета психологічної науки; основні психологічні поняття;
- особливості природи психіки;
- особливості свідомості, підсвідомості, несвідомості;
- співвідношення понять: індивід, людина, особистість, індивідуальність;
- теорії особистості;
- фактори розвитку позитивної та негативної «Я-концепції» особистості;
- основні властивості особистості;
- види і властивості психічних пізнавальних процесів;
- підходи до розуміння сутності обдарованості, зміст і структуру обдарованості;
- види здібностей та їх характеристику;
- суть понять «темперамент» і «характер», їх природу;
- основи психології діяльності;
- ієрархію потреб;
- суть понять «емоції» та «почуття», їх види, зв'язок із психічними процесами та роль у житті людини;
- поняття проблеми, мети, об'єкта, предмета і завдання наукового дослідження;
- правила й етапи організації учнівської науково-дослідницької діяльності;
- поняття творчості й основні методи творчої активності;
- основні методи наукового дослідження – спостереження, експеримент, аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізація, формалізація, моделювання;
- основні форми наукового пізнання: теорія, факт, гіпотеза, проблема;
- основні принципи роботи з науковою інформацією;
- основні види наукових робіт: стаття, тези, анотація, реферат;
- поняття про авторські права та інтелектуальну власність;
- правила оформлення науково-дослідницької роботи і тез до неї;
- принципи презентації результатів науково-дослідницької діяльності.

Учні мають уміти і застосовувати:

- дотримувати правил техніки безпеки і безпеки життєдіяльності; правил поведінки у навчальному закладі, кабінеті; правил санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- користуватися психологічними поняттями;
- орієнтуватися в соціально-психологічних ситуаціях;
- моделювати поведінку психолога у нестандартних ситуаціях;

- проводити соціометричні дослідження в групі;
- розв'язувати психологічні завдання;
- знаходити обґрунтовані рішення у проблемних ситуаціях;
- розрізняти типове та індивідуальне у структурі особистості;
- схематизувати теоретичні знання у презентації;
- складати опорні схеми для запам'ятовування;
- складати план самодослідження;
- діагностувати самооцінку, психічні пізнавальні процеси, темперамент тощо;
- оформлювати протоколи і результати діагностичних досліджень;
- розробляти рекомендації щодо розвитку і становлення власної самооцінки;
- виконувати творчі завдання;
- виокремлювати проблему, обґрунтовувати актуальність, визначати об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження;
- складати індивідуальний план роботи;
- обирати й застосовувати методи дослідження відповідно до поставленої мети;
- знаходити інформацію для розв'язання виявленої проблеми;
- працювати в бібліотеках та інтернет-мережі з різними інформаційними ресурсами, правильно цитувати і конспектувати джерела, оформлювати бібліографічні посилання;
- порівнювати джерела різних видів з однієї проблеми;
- використовувати інформацію із джерел для доведення якогось факту, точки зору, власної думки;
- систематизувати матеріал, складати схеми і таблиці;
- складати тези наукової роботи;
- викладати й оформлювати результати науково-дослідницької роботи.

Учні мають набути досвіду:

- ефективно застосовувати психологічні знання з метою саморозвитку;
- використовувати психологічні знання у поведінці та взаємовідносинах;
- удосконалювати комунікативну компетентність, розвивати комунікативний потенціал;
- адекватно формувати самооцінку;
- вибирати правильний напрям розвитку власних здібностей, талантів;
- формувати стійкі мотиви у контексті провадження різних видів діяльності;
- контролювати власні емоційно-вольові стани і керувати ними;
- розуміти психічні стани оточуючих, адекватно реагувати на різні моделі поведінки;
- організовувати учнівську науково-дослідницьку роботу;
- проводити наукові дослідження у сфері психології, дотримувати вимог до такого виду робіт;

- розв'язувати практичні завдання за допомогою психологічних знань;
- працювати з каталогами бібліотек, науково-бібліографічними інтернет-ресурсами;
- аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію;
- створювати мультимедійні презентації;
- публічно захищати власну позицію, наукові напрацювання;
- брати активну участь у конференціях, конкурсах, тематичних заходах тощо.

Основний рівень, другий рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	1	2
Розділ 1. Психологія спілкування	24	30	54
1.1. Спілкування як соціально-психологічний феномен	4	2	6
1.2. Бар'єри на шляху до ефективного спілкування та їх подолання	2	2	4
1.3. Вербальна та невербальна комунікативна взаємодія	2	4	6
1.4. Міжособистісне спілкування у процесі взаємодії. Культура спілкування: самопрезентація, критика	4	2	6
1.5. Сприйняття й розуміння у спілкуванні	2	4	6
1.6. Психологічні аспекти ділового спілкування. Діловий етикет	2	2	4
1.7. Форми ділового спілкування	2	4	6
1.8. Методи психологічного впливу в діловому спілкуванні	2	4	6
1.9. Маніпуляції у спілкуванні. Асертивна поведінка	2	4	6
1.10. Імідж як специфічна складова комунікації особистості	2	2	4
Розділ 2. Основи соціальної психології	12	12	24
2.1. Соціальна психологія як явище	4	2	6
2.2. Проблема групи в соціальній психології	2	4	6
2.3. Соціально-психологічні дослідження динаміки малих груп	2	4	6
2.4. Натовп як соціально-психологічний феномен	4	2	6

Розділ 3. Психологія праці	18	12	30
3.1. Теоретичні та методологічні основи психології праці	4	2	6
3.2. Психологічне вивчення професій. Світ сучасних професій і спеціальностей	4	2	6
3.3. Професійно важливі якості особистості	4	2	6
3.4. Психологічні аспекти підвищення професійної придатності працівника	2	4	6
3.5. Психологія безпеки та охорони праці особистості	4	2	6
Розділ 4. Психологія ефективного управління	10	10	20
4.1. Психологія лідерства	4	2	6
4.2. Імідж сучасного керівника	2	2	4
4.3. Формування успішної команди	2	2	4
4.4. Тайм-менеджмент: мистецтво володіти часом	2	4	6
Розділ 5. Основи конфліктології	18	18	36
5.1. Психологічна феноменологія конфліктів	4	2	6
5.2. Динаміка і механізми конфлікту	4	2	6
5.3. Процес управління конфліктами	2	2	4
5.4. Методи та форми управління конфліктами	4	4	8
5.5. Стратегії розв'язання конфліктів	2	4	6
5.6. Конфлікти в різних сферах взаємодії людей. Типи конфліктних особистостей	2	4	6
Розділ 6. Основи створення особистої мирної стратегії поведінки	17	23	40
6.1. Сутність та базові компоненти миробудування	2	2	4
6.2. Психологічні особливості підліткового віку	2	2	4
6.3. Вирішення міжособистісних конфліктів мирним шляхом	2	2	4
6.4. Насильство та булінг: причини виникнення та способи протидії	2	4	6
6.5. Гендерна рівність	2	2	4
6.6. Види дискримінації. Протидії дискримінації	2	4	6
6.7. Медіація: правила та характеристика принципів	3	3	6

6.8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості	2	4	6
Розділ 7. Основи науково-дослідницької роботи	34	74	108
7.1. Підготовка до проведення науково-дослідницької роботи	4	4	8
7.2. Наука як один з видів пізнавальної діяльності людини	4	4	8
7.3. Наукова діяльність як творчий процес	2	2	4
7.4. Науково-дослідницька діяльність та її основні етапи	4	4	8
7.5. Методологія наукового пізнання	2	2	4
7.6. Методи наукових досліджень	2	2	4
7.7. Основні засади роботи з науковою інформацією	2	4	6
7.8. Основи інтелектуальної власності та патентування	2	2	4
7.9. Специфіка проведення наукового дослідження	2	2	4
7.10. Робота над основною частиною дослідження	–	12	12
7.11. Написання й оформлення науково-дослідницької роботи	4	18	22
7.12. Наукова дискусія	2	2	4
7.13. Представлення і захист науково-дослідницької роботи	4	16	20
Розділ 8. Освітньо-презентаційна діяльність	4	4	8
Підсумок	2	–	2
Разом	140	184	324

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Інструктаж із безпеки життєдіяльності. Правила поведінки у навчальному закладі, кабінеті. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Мета і завдання гуртка. Організаційні питання. Організація робочого місця.

Практична частина. Знайомство з учасниками гуртка. Вправи на знайомство (робота в парах). Обговорення плану гуртка з психології. Обговорення планів науково-дослідницької діяльності секції психології. Дискусія на тему «Чому я хочу займатись науково-дослідницькою роботою».

Розділ 1. Психологія спілкування (54 год.)

1.1. Спілкування як соціально-психологічний феномен (6 год.)

Теоретична частина. Поняття про спілкування. Функції та форми спілкування. Спілкування як комунікація. Структура спілкування. Види спілкування. Комунікативний бік спілкування.

Практична частина. Комунікативні вправи. Діагностики на визначення рівня потреби у спілкуванні (Ю. М. Орлов, П. І. Шкуркін, Л. П. Орлова). Вправи: «Вуличне знайомство», «Іноземець та перекладач».

1.2. Бар'єри на шляху до ефективного спілкування та їх подолання (4 год.)

Теоретична частина. Моделі комунікації. Афіліація як потреба у спілкуванні. Комунікативні бар'єри. Транзактний аналіз Е. Берна.

Практична частина. Діагностика домінуючої перцептивної модальності (С. Єфремцева). Комунікативні вправи: «Моя проблема у спілкуванні», «Я поводжуся впевнено, якщо...», «Компліменти». Ситуативно-комунікативна гра «Дитина – Дорослий».

1.3. Вербальна та невербальна комунікативна взаємодія (6 год.)

Теоретична частина. Психологічні особливості комунікативної комунікації. Особливості мовлення у соціально-орієнтованому спілкуванні. Ефективне слухання. Стили слухання й зворотний зв'язок у міжособистісному спілкуванні. Поняття невербальної комунікації. Міміка і жести у невербальному спілкуванні. Просторово-часовий фактор спілкування. Візуальний контакт. Поза як джерело невербальної інформації у спілкуванні.

Практична частина. Шеринг (*ділитися враженнями, душевними станами й спільно використовувати*) «Комунікативна компетентність у партнерській взаємодії». Відпрацювання технік активного слухання і вербалізації: «Відкриті запитання», «Повторення», «Пара фраз». Модерація «Невербальна комунікація». Діагностики (методики «Чи вмієте ви слухати», «Чи розумієте ви мову міміки й жестів»).

1.4. Міжособистісне спілкування у процесі взаємодії. Культура спілкування: самопрезентація, критика (6 год.)

Теоретична частина. Поняття міжособистісної взаємодії. Різновиди міжособистісних контактів. Характеристика інтерактивного боку спілкування. Взаємодія як організація діяльності. Комунікативний простір міжособистісної взаємодії.

Практична частина. Комунікативні вправи: «Спілкування без слів», «Емпатія», «Відображення почуттів». Ділова гра «Самопрезентація». Діагностики: методика «Ваша культура слухання», методика на визначення загального рівня комунікабельності (В. Ф. Ряховського).

1.5. Сприйняття й розуміння у спілкуванні (6 год.)

Теоретична частина. Соціальна перцепція. Зміст і ефективність міжособистісного сприйняття. Механізми міжособистісного сприйняття. Психологічні основи і закономірності розуміння. Самоподача у спілкуванні. Формування першого враження про людину. Стереотипізація, ідентифікація,

рефлексія. Каузальна атрибуція. Фундаментальна помилка каузальної атрибуції.

Практична частина. Ситуативно-комунікативні ігри: «Складне рішення», «Чутки», «Магазин», «В автобусі». Оволодіння психотехнологіями «Я-твердження» та «Ви-твердження».

1.6. Психологічні аспекти ділового спілкування. Діловий етикет (4 год.)

Теоретична частина. Психологія ділового спілкування. Репрезентативні системи у діловій комунікації. Діловий етикет. Службовий етикет і його правила.

Практична частина. Презентація «Імідж ділового чоловіка і ділової жінки (одяг, зачіска, атрибутика тощо)». Аналіз ситуацій з використанням відеокейсів. Ситуативно-комунікативні ігри: «Керівник і секретар», «Аеропорт».

1.7. Форми ділового спілкування (6 год.)

Теоретична частина. Особливості проведення індивідуальної ділової бесіди. Ділові переговори. Телефонна ділова бесіда. Службова нарада.

Практична частин. Ситуативно-комунікативні ігри: «Ділова нарада», «Приймання на роботу». Комунікативної вправи: «Хто це?» Модерація «Правила етикету: якщо телефонуєте ви, якщо телефонують вам».

1.8. Методи психологічного впливу в діловому спілкуванні (6 год.)

Теоретична частина. Поняття психологічного впливу і протистояння впливу. Особливості варварської, маніпулятивної та цивілізованої взаємодії. Переконавання. Аргументація. Навіювання: пряме та непряме. Психічне зараження.

Практична частина. Проведення діагностики (методика «Чи вмієте ви впливати на партнера у спілкуванні»). Тренінг «Уміння вести розмову із застосуванням різних запитань», «Принизливі висловлювання». Шеринг «Психічне зараження у натовпі».

1.9. Маніпуляції у спілкуванні. Асертивна поведінка (6 год.)

Теоретична частина. Засоби і механізми маніпулятивного впливу. Маніпуляції у спілкуванні. Розпізнання маніпуляції та захист від неї. Психологічний захист. Витіснення. Проекція. Заміщення. Заперечення. Раціоналізація. Сублімація. Асертивна поведінка.

Практична частина. Бесіда-дискусія «Чи потрібно протистояти маніпуляції». Вправи: «Асертивна реакція на критику», «Асертивна відмова». Використання техніки «психологічне самбо» та «інформаційний діалог». Групове обговорення технік захисту від маніпуляцій з використанням прийомів «Уточнення», «Багаторазове повторення», «Я подумаю», «У мене немає повноважень», «Ми з вами так не домовлялися».

1.10. Імідж як специфічна складова комунікації особистості (4 год.)

Теоретична частина. Імідж, складові іміджу. Позитивний імідж людини. Самопрезентація. Фактор зверхності. Самоподача привабливості і демонстрація ставлення. Похвала і підтримка.

Практична частина. Ділова гра «Ораторський конкурс». Бесіда-дискусія «Як ви розумієте, що таке імідж?» Діагностика: методика «Ревізія власної особистісної привабливості». Соціометрична методика «Подарунок на день народження». Тренування емпатичних здібностей.

Розділ 2. Основи соціальної психології (24 год.)

2.1. Соціальна психологія як явище (6 год.)

Теоретична частина. Предмет соціальної психології як науки. Методологія і методи дослідження в соціальній психології. Соціальна психологія як наука: історичний екскурс. Сучасні напрями розвитку зарубіжної соціальної психології. Соціально-психологічний аспект дослідження особистості. Теорія соціалізації особистості. Дослідження окремих моделей соціалізації особистості.

Практична частина. Презентація «Гендерна культура суспільства. Гендерні норми». Мозковий штурм «Відмінність понять «соціалізація», «соціальний розвиток», «формування особистості», «виховання».

2.2. Проблема групи в соціальній психології (6 год.)

Теоретична частина. Загальна характеристика процесу соціалізації: її особливості, умови й механізми. Основні параметри групи. Класифікація груп. Закономірності функціонування малих груп. Поняття про психологічний клімат у групі. Вплив спільності на індивіда.

Практична частина. Бесіда-дискусія «У чому полягають особливості дифузної групи? Який позитивний і негативний вплив на особистість справляє дифузна група?» Діагностика: методика «Оцінювання психологічного клімату в малій виробничій групі» (В. В. Шпалінський, Е. Г. Шелест), «Оцінка рівня соціально-психологічного клімату в колективі школи». Розроблення соціально-психологічної характеристики учнівської групи й оформлення її у формі звіту.

2.3. Соціально-психологічні дослідження динаміки малих груп (6 год.)

Теоретична частина. Визначення поняття «групова динаміка». Феномен групового тиску. Конформізм. Інформаційний та нормативний соціальний вплив (експеримент С. Аша). Теорія соціального поштовху (експеримент С Мілграма). Групова згуртованість і мобінг. Мала група як колектив. Проблема прийняття групового рішення.

Практична частина. Презентація «Колектив. Історія розвитку теорії колективу». Шеринг «Що таке групомислення». Діагностика: методика «Групові ролі».

2.4. Натовп як соціально-психологічний феномен (6 год.)

Теоретична частина. Передумови масовизації суспільства. Психологія мас у концепціях Г. Лебона та Г. Тарда. Концепція психології мас З. Фрейда. Натовп і публіка. Характеристика і рольова диференціація у натовпі. Паніка і чутки як феномен натовпу. Деіндивідуалізація.

Практична частина. Розроблення правил поведінки у натовпі. Моделювання загальних характеристик поведінки людей у натовпі. Дебати «Зв'язок психічних процесів людини у натовпі з процесом соціальної

фасилітації».

Розділ 3. Психологія праці (30 год.)

3.1. Теоретичні та методологічні основи психології праці (6 год.)

Теоретична частина. Предмет і завдання психології праці. Основні завдання сучасної психології праці. Історія виникнення і становлення психології праці. Праця як суспільно-історичне явище. Праця як специфічна людська діяльність. Психологічні ознаки праці. Індивідуальна психологічна структура праці.

Практична частина. Дискусія «Чим відрізняються поняття «трудоий пост» і «робоче місце»?» Розв'язання психологічного кросворду.

3.2. Психологічне вивчення професій. Світ сучасних професій і спеціальностей (6 год)

Теоретична частина. Вибір професії. Класифікація професій (за Е. О. Клімовим). Умови вибору професії. Можливі труднощі під час вибору професії. Професійно важливі якості професій. Процес ухвалення рішення. Професії майбутнього.

Практична частина. Розроблення і презентація проектів «У пошуках свого покликання».

3.3. Професійно важливі якості особистості (6 год.)

Теоретична частина. Психофізіологічні якості, темперамент як фундамент особистості. Інтелектуальні якості працівника. Едукаційні, освітні якості, трудова і професійна компетентність особистості. Рефлексивні якості як професійно важлива основа самопізнання, самоорганізації, саморегуляції, саморозвитку та самореалізації особистості працівника. Характерологічні та мотиваційно-сміслові якості особистості працівника. Комунікативні якості особистості як умова спільної трудової діяльності.

Практична частина. Опрацювання методики експрес-діагностики характерологічних особливостей особистості (автор – Т. В. Маталіна). Дискусія на одну з тем: «Мій шлях у науку», «Вибір професії в сучасному інформаційному суспільстві».

3.4. Психологічні аспекти підвищення професійної придатності працівника (6 год.)

Теоретична частина. Психологічні стани, які зумовлюють працездатність. Працездатність як внутрішній фактор, його вплив на якість праці. Прямі та опосередковані показники працездатності. Фази працездатності. Психічна насиченість та її вплив на якість праці людини. Характеристика стану втоми і перевтоми. Ознаки і види втоми. Характеристика станів монотонії і психічного пересичення.

Практична частина. Освоєння процедури діагностики актуального функціонального стану за комплексом суб'єктивних проявів у окремої особистості та підготовка «індивідуального портрету» стану на основі якісної інтерпретації основних показників методики (опитувальник «Ступінь хронічної втоми» А. Б. Леонової; методика «Шкала особистісної тривожності»

Ю. Л. Ханіна; опитувальник для оцінки гострої розумової втоми А. Б. Леонової, Н. Н. Савічевої). Розроблення порад і рекомендацій для запобігання перевтомі й виснаженню у професійній діяльності особистості.

3.5. Психологія безпеки та охорони праці особистості (6 год.)

Теоретична частина. Фактори безпеки праці та їх взаємозв'язок. Методи вивчення та аналіз причин нещасних випадків. Психологічні засоби підвищення безпечності поведінки працівників у професійній діяльності.

Практична частина. Аналіз ситуацій нещасних випадків з використанням відеореєстрів. Розроблення методики психологічної релаксації і корекції особистості працівника. Презентації «Самокерування психічним здоров'ям: установка та позитивне мислення, способи психічного захисту».

Розділ 4. Психологія ефективного управління (20 год.)

4.1. Психологія лідерства (6 год.)

Теоретична частина. Поняття про керівництво і лідерство. Загальна характеристика лідерства. Харизма. Лідер у групі, типи лідерів. Керівник як управлінський лідер: особистісні якості та ефективність. Ресурс впливу управлінського лідера. Розвиток лідерських умінь та навичок.

Практична частина. Дискусія «Роль лідера в системі ефективної організації командної роботи». Вправа «Лідер – це...». Модерація «Портрет ідеального лідера». Обігрування ситуативно-рольової гри «Передвиборча кампанія».

4.2. Імідж сучасного керівника (4 год.)

Теоретична частина. Імідж керівника. Професійно важливі якості керівника. Проблема статі в управлінні. Вплив стереотипів суспільної свідомості і процесів емансипації на ставлення до жінки-керівника. Авторитет керівника. Успішне й неуспішне керівництво. Сутність і класифікація стилів управління.

Практична частина. Дискусія «Вибір стилю управління залежно від рівня розвитку підлеглих». Модерація «Соціально-психологічний портрет ефективного керівника». Бесіда-дискусія «Гендерні проблеми в управлінні. Керівник – чоловік чи керівник – жінка?» Діагностика: тестова методика «Стиль управління» Блейка – Моутона. Ділова гра «Побудова вежі».

4.3. Формування успішної команди (4 год.)

Теоретична частина. Основи теорії команд. Види команд і їх характеристики. Зміна пріоритетів під час переходу до командної роботи. Технологія побудови команди. Ефективність команди. Лідер команди. Активізація творчої діяльності команди. Динаміка розвитку команди. Методи підвищення ефективності командної роботи. Особистий внесок і його оцінка.

Практична частина. Діагностика: опитувальник Р. М. Белбіна на визначення командних (групових) ролей. Дискусія «Оцінка основних параметрів роботи в команді». Синемалогія «Формальна та неформальна структура колективу». Ділова гра «Конструктор».

4.4. Тайм-менеджмент: мистецтво володіти часом (6 год.)

Теоретична частина. Психологія часу. Особливості сприйняття часу. Звички, пов'язані з часом. Аналіз тимчасових втрат. «Фотографія часу». Ціна тимчасових втрат. Мета як підстава для планування часу. Правила ефективного планування часу. Методики роботи з часом.

Практична частина. Вправи: «Мої успіхи і досягнення», «Поради успішної людини», «За десять років». Обігрування ситуативно-рольової гри «Розподіл та перерозподіл часу». Мозковий штурм «Убивці часу». Діагностики: тестова методика «Наскільки добре ви управляєте своїм часом?» Аналіз матриці управління часом Д. Ейзенхауера.

Розділ 5. Основи конфліктології (36 год.)

5.1. Психологічна феноменологія конфліктів (6 год.)

Теоретична частина. Конфлікт як складне соціальне явище. Структурна модель конфлікту. Функціональні і дисфункціональні наслідки конфлікту. Класифікація конфліктів за різними ознаками. Внутрішньоособистісний конфлікт: поняття, види, моделі поведінки. Особливості міжособистісних конфліктів. Конфлікти типу «особистість – група», «група – група»: особливості, управління конфліктами.

Практична частина. Складання таблиці «Етапи історичного розвитку конфліктології». Діагностика: тестові методики «Самооцінка конфліктності», «Чи конфліктна ви особистість». Опис реального міжособистісного конфлікту, визначення причин його виникнення. Ділова гра «Взаємодія у конфліктній ситуації».

5.2. Динаміка і механізми конфлікту (6 год.)

Теоретична частина. Причини виникнення конфліктів. Теорії механізмів виникнення конфліктів. Конфліктогени та їх класифікація. Динамічна модель конфлікту. Етапи і фази конфлікту. Циклічність фаз конфлікту. Співвідношення фаз і етапів конфлікту залежно від можливості його розв'язання.

Практична частина. Аналіз запропонованої ситуації та характеристика всіх стадій динаміки конфлікту: передконфліктна ситуація, інцидент, ескалація, кульмінація, завершення, постконфліктна ситуація. Синемалогія (аналіз відеоматеріалів за схемою: об'єкт, предмет, сторони, мотиви конфлікту, позиції сторін конфлікту).

5.3. Процес управління конфліктами (4 год.)

Теоретична частина. Сутність управління конфліктом і його діагностика. Поняття «управління конфліктом». Процес діагностики конфлікту. Зміст процесу управління конфліктами (прогнозування, попередження і стимулювання, регулювання, розв'язання). Алгоритм управління конфліктом. Управлінське рішення у конфліктних ситуаціях.

Практична частина. Визначення у запропонованих ситуаціях конфліктогенів, обґрунтування ескалації конфліктних ситуацій і складання формули конфлікту для кожної з них. Вправа «Аналіз карти конфлікту». Визначення й обґрунтування у запропонованих ситуаціях способів запобігання конфлікту.

5.4. Методи та форми управління конфліктами (8 год.)

Теоретична частина. Принципи і методи управління конфліктами. Структурні методи управління конфліктами. Міжособистісні методи управління конфліктами (стилі конфліктної поведінки – поступка, компроміс, консенсус, ухиляння, співпраця). Попередження і регулювання конфліктів. Модель стратегії поведінки особистості у конфлікті Томаса – Кілменна. Посередництво. Моделі посередництва.

Практична частина. Дискусія «Стилі і стратегії поведінки у конфлікті». Діагностика: тестові методики «Визначення стилю поведінки та особистісної схильності до певного типу поведінки» К. Томаса. Аналіз отриманих результатів і формулювання висновків щодо домінуючих стратегій поведінки у конфлікті (у вигляді письмового звіту).

5.5. Стратегії розв'язання конфліктів (6 год.)

Теоретична частина. Раціонально-інтуїтивна модель опанування конфліктної ситуації (за теорією Дж. Гр. Скотта). Переговори як універсальний спосіб розв'язання конфліктів. Етапи переговорного процесу. Метод «принципових переговорів» Р. Фішера та У. Юрі. Моделі поведінки особистості у процесі переговорів. Технології стратегій і тактик у переговорному процесі. Медіація у переговорному процесі.

Практична частина. Визначення та обґрунтування ефективної тактики поведінки (суперництво, втеча, поступливість, співпраця, компроміс) у запропонованих ознаках розв'язання конфліктних ситуацій. Групова дискусія «Стресостійкість як засіб запобігання конфліктам». Розроблення основних вимог до особистості медіатора. Моделювання ситуації ведення переговорів відповідно до запропонованих ситуацій: переговори з терористом, переговори із самогубцею.

5.6. Конфлікти в різних сферах взаємодії людей. Типи конфліктних особистостей (6 год.)

Теоретична частина. Соціальні конфлікти й основні шляхи їх розв'язання. Економічні конфлікти. Політичні конфлікти. Конфлікти в організації. Управлінські конфлікти. Глобальні та регіональні конфлікти. Конфлікти в сім'ї. Особливості та передумови сімейних конфліктів. Конфлікти у педагогічній взаємодії. Типи конфліктних особистостей.

Практична частина. Аналіз комунікативних помилок керівника (типи комунікативних помилок керівника за В. П. Шейновим) із погляду посередника; розроблення схеми словесних виразів відповідно до асертивної поведінки. Виконання вправ: «Мені не подобається...», «Жодних невдах». Розроблення порад і рекомендацій щодо взаємодії із конфліктними, «важкими» людьми (за теорією Р. М. Бремсон).

Розділ 6. Основи створення особистої мирної стратегії поведінки (40 год.)

6.1. Сутність та базові компоненти миробудування (4 год.)

Теоретична частина. Визначення поняття «мир» та «миробудування». У чому цінність миру. Хто розбудовує мир. Які потрібні навички для миробудування. Участь жінок і дітей у розв'язанні конфліктів та миробудуванні.

Практична частина. Виконання творчого завдання «Портрет учня/учениці миротворця». Вправи на розуміння поняття «мир», усвідомлення власної значущості у розбудові миру.

6.2. Психологічні особливості підліткового віку (4 год.)

Теоретична частина. Місце підліткового періоду в загальному процесі індивідуального розвитку. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітка та її вплив на його психологічні особливості й поведінку. Перебудова навчальної діяльності, розвиток пізнавальних процесів. Спілкування як провідний вид діяльності підлітка. Новоутворення підліткового віку. Основні потреби та ризики цього віку.

Практична частина. Дискусія «У чому сутність перебігу підліткової кризи. Які чинники соціального оточення пом'якшують кризові явища у підлітковому віці?» Мозковий штурм «Вплив стилів батьківського виховання на результати психічного розвитку підлітка».

6.3. Вирішення міжособистісних конфліктів мирним шляхом (4 год.)

Теоретична частина. Особиста поведінка в конфлікті. Аналіз конфліктної ситуації з огляду стилів вирішення конфліктів. Позиція в конфлікті. Інтерес в конфлікті. Як відшукати позиції та інтереси сторін в конфлікті. Успішні кроки у вирішенні конфлікту. Визнання сторонами прийнятого варіанта вирішення конфлікту. Потиснення рук.

Практична частина. Практичні вправи: «Армрестлінг», «Перехід на інший бік», «Девіз». Виконання тесту К. Томаса з метою визначення особистого типу вирішення конфлікту. Обговорення змісту кожного з етапів вирішення конфлікту.

6.4. Насильство та булінг: причини виникнення та способи протидії (6 год.)

Теоретична частина. Визначення поняття «насильство». Види та прояви насильства. Наслідки насильства. Визначення поняття «булінг». Види і ознаки булінгу. Булінг в учнівському середовищі. Куди звертатись, якщо ви опинились або стали свідками ситуації булінгу.

Практична частина. Виконання вправ на формування здатності протистояти булінгу. Практичне опрацювання історій «Булінг в учнівському середовищі». Обговорення путівника для вихованців «Поради як уникнути булінгу». Створення порадики «Куди звертатись, якщо ви опинились або стали свідками ситуації булінгу».

6.5. Гендерна рівність (4 год.)

Теоретична частина. Поняття гендеру, гендерної структури суспільства і гендерної нерівності. Основні поняття і зв'язок між ними: гендер і стать, гендерна ідентичність, маскулінність і фемінність, гендерні відносини.

Практична частина. Перегляд навчальних фільмів на гендерну тематику. Обговорення правил життя в гендерному суспільстві.

6.6. Види дискримінації. Протидії дискримінації (6 год.)

Теоретична частина. Права людини, множинність нерівностей у суспільстві та принципи недискримінації. Соціальні нерівності, ксенофобія та форми дискримінації. Протидії дискримінації за статевими, віковими, етнічними, культурними ознаками, віросповіданням, ознаками відсутності/наявності інвалідності тощо. Поняття розмаїття (інклюзивність) і толерантності, недискримінаційна лексика.

Практична частина. Вироблення рекомендацій для сприяння гендерній рівності, розмаїттю та недискримінації в освітньому середовищі: «Мої десять толерантних кроків». Складання короткого словника недискримінаційної лексики.

6.7. Медіація: правила та характеристика принципів (6 год.)

Теоретична частина. Поняття «медіація». Визначення поняття «діалог». Особливості медіації. Специфіка фасилітації. Правила медіації. Характеристика принципів медіації: добровільність, неупередженість та нейтральність, конфіденційність, розподіл відповідальності. Дотримання недискримінації. Етичний кодекс медіатора/медіаторки. Етапи медіації: підготовчий етап, індивідуальні зустрічі зі сторонами, медіаційна зустріч (зустріч сторін).

Практична частина. Рольової гра на формування навичок проведення медіації. Обговорення власної готовності до впровадження медіації. Аналіз успіхів та складнощів під час проведення медіації (рольової гри).

6.8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості (6 год.)

Теоретична частина. Виховання як суспільне явище та соціальна функція. Виховання як процес формування цілісної особистості. Історичні моделі виховання. Психологічні механізми виховання. Методи і прийоми виховного впливу. Поняття про самовиховання. Особливості виховання людей різного віку.

Практична частина. Складання порівняльної таблиці понять «виховання», «формування», «становлення», «соціалізація». Мозковий штурм «Принципи позитивного виховання». Розв'язання психологічних завдань і ситуацій.

Розділ 7. Основи науково-дослідницької роботи (108 год.)

7.1. Підготовка до проведення науково-дослідницької роботи (8 год.)

Теоретична частина. Наукове дослідження, його мета і специфіка. Відомості про загальну схему наукового дослідження. Постановка проблеми. Вибір теми дослідження. Обґрунтування актуальності науково-дослідницької роботи. Мета і завдання дослідження. Об'єкт і предмет дослідження. Вибір методу. Пошук можливих розв'язків проблеми. Формулювання гіпотези. Проведення дослідження. Інтерпретація результатів. Оформлення науково-дослідницької роботи. Підготовка до захисту.

Практична частина. Ознайомлення із загальною структурою наукових

робіт. Постановка проблеми як початкова ланка дослідження. Вибір теми дослідження, обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження. Вправи на використання техніки «мозкового штурму» для вибору теми наукової роботи. Обговорення вибору теми з науковим керівником. Розроблення початкового плану роботи.

7.2. Наука як один з видів пізнавальної діяльності людини (8 год.)

Теоретична частина. Наука і суспільство. Наука як соціальний інститут. Наука як діяльність, система знань. Завдання і мета науки, її основні функції. Зв'язок науки з іншими сферами діяльності людини. Класифікація наук. Міждисциплінарність сучасної науки. Розвиток науки в Україні. Структура наукового пізнання. Основні форми наукового пізнання: теорія, гіпотеза, закон, проблема, факт. Основні методи наукових досліджень. Спостереження та експеримент як методи наукового пізнання. Особливості наукового пізнання. Норми та ідеали наукового пізнання. Доказовість, точність, об'єктивність як основні характеристики наукового пізнання. Проблема обґрунтування наукового пізнання. Проблеми істинності наукового пізнання. Етика науки. Професійна відповідальність ученого.

Практична частина. Круглий стіл «Наука і цінності суспільства». Оприлюднення інформації про вчених у різних галузях науки. Зустрічі з науковцями.

7.3. Наукова діяльність як творчий процес (4 год.)

Теоретична частина. Творчість і пізнання. Творчість та інтуїція. Творчість у науковому пізнанні. Взаємозв'язок інтуїтивного і свідомого у науковому пізнанні. Ситуація виникнення нового знання. Нове як результат старого.

Парадоксальність творчого процесу. Творчість і логіка парадоксу. Парадокс (суперечність) як початкова стадія наукового дослідження. Пошук ідей. Поняття наукової спільноти, її роль у процесі наукової творчості. Індивідуальна і колективна специфіка творчого процесу. Природа наукового відкриття – приклади з історії науки. Становлення класичної та квантово-механічної картин світу як творчий процес. (Г. Галілей, І. Ньютон, Н. Бор, В. Гейзенберг, А. Ейнштейн). Різні методи підвищення творчої активності. «Мозковий штурм» (А. Осборн) і проблема колективної творчості. Метод подолання інерційного ефекту мислення (Дж. Менделл). Синектика – метод стимулювання творчості (У. Гордон). Морфологічний аналіз (Ф. Цвіккі). Е. де Боно – метод «шести капелюхів мислення». Т. Б'юзен – побудова інтелект-карт. Різні види творчості та їх співвідношення: наукова, технічна і художня творчість. Специфіка технічної творчості. Теорія розвитку винахідницьких завдань і дослідження технічних систем (Г. С. Альтшуллер). Поняття винахідницького завдання. Закони розвитку технічних систем. Методи і прийоми розв'язування винахідницьких завдань.

Практична частина. Вправи на використання різноманітних технік для побудови підходів до розв'язання конкретної наукової проблеми. Задум науково-дослідницької роботи, підготовка різноманітних сценаріїв і

розроблення гіпотез. Розв'язування винахідницьких завдань за допомогою обраного методу.

7.4. Науково-дослідницька діяльність та її основні етапи (8 год.)

Теоретична частина. Основні етапи наукового дослідження: вибір напрямку досліджень; формулювання проблеми; вибір теми і формулювання назви; формулювання мети і завдань; формулювання гіпотези дослідження, написання плану дослідження; вивчення літературних джерел; аналіз, оброблення, систематизація матеріалу; написання тексту роботи; формулювання висновків та узагальнень; оформлення результатів; написання й оформлення тез; підготовка доповіді; презентація науково-дослідницької роботи. Поняття про актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження.

Практична частина. Постановка проблеми науково-дослідницької роботи: а) окреслення області реальності, що досліджується, та вибір напрямку дослідження; б) з'ясування, що вивчено стосовно цього аспекту реальності; в) визначення недостатньо досліджених аспектів. Формулювання теми роботи. Складання початкового плану дослідження. Формулювання основних етапів науково-дослідницької роботи, визначення об'єкта, предмета і завдання дослідження на прикладі наукової статті за профільним напрямом.

7.5. Методологія наукового пізнання (4 год.)

Теоретична частина. Поняття методології наукового дослідження. Основні методи наукового пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні пізнання. Основні методи емпіричного рівня пізнання – спостереження, експеримент. Організація і проведення спостереження. Організація і проведення експерименту. Факт як форма знання, факти і їх інтерпретація. Теоретичний рівень пізнання. Структура і функція наукової теорії. Проблема як форма наукового пізнання. Проблема як «знання про незнання». Особливості побудови гіпотези дослідження. Науковий закон як ключовий елемент теорії. Методи теоретичного пізнання – абстрагування, ідеалізація, формалізація, моделювання. Аналіз і синтез. Порівняння. Аналогія. Поняття моделі в науці. Моделювання як метод наукового дослідження.

Практична частина. Планування експерименту і спостереження. Відмінності між експериментом і спостереженням. Опис ходу експерименту. Вправи на використання методів теоретичного пізнання до розв'язання проблеми. Аналіз проблеми взаємозв'язку теоретичного й емпіричного рівнів пізнання.

7.6. Методи наукових досліджень (4 год.)

Теоретична частина. Поняття емпіричного і теоретичного рівнів пізнання. Спостереження та експеримент як методи емпіричного рівня пізнання. Специфіка їх проведення. Основні методи теоретичного рівня пізнання. Загальнологічні методи наукового пізнання – індукція, дедукція, аналіз, синтез. Абстрагування та ідеалізація у процесі дослідження. Метод порівняння. Метод аналогії.

Практична частин. Вибір методу дослідження залежно від специфіки роботи учня. Індивідуальні творчі завдання.

7.7. Основні засади роботи з науковою інформацією (6 год.)

Теоретична частина. Види інформаційних ресурсів і правила роботи з ними. Пошукові ресурси Інтернету. Використання комп'ютерних технологій для зберігання і систематизації інформаційних джерел. Правила роботи з літературою. Специфіка читання наукових текстів: цитування і конспектування матеріалу. Складання конспекту й анотацій до прочитаних наукових джерел. Правила роботи в бібліотеках. Робота з каталогами. Два види каталогів: алфавітний і систематичний. Робота з архівними документами. Комп'ютерні каталоги бібліотек. Створення бібліографії. Бібліографічний опис книжки. Створення власної картотеки. Опис книжки на картках. Правила цитування й оформлення посилань у тексті. Науковий етикет і плагіат.

Практична частина. Робота в бібліотеці. Складання плану читання літератури. Складання бібліографії за темою дослідження. Підготовка й огляд джерел за тематикою роботи. Складання плану прочитаного джерела. Написання конспектів джерел. Аналіз джерел та їх порівняння. Вправи на використання інформації з різноманітних джерел для обґрунтування власної думки.

7.8. Основи інтелектуальної власності і патентування (4 год.)

Теоретична частина. Поняття інтелектуальної власності. Види інтелектуальної власності. Результати наукової, творчої діяльності як об'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Закони України щодо захисту інтелектуальної власності. Авторське право. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Авторські права в мережі Інтернет. Основні засоби захисту авторських прав. Поняття патенту. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та нормативні акти, які регулюють винахідницьку діяльність. Поняття винаходу і його критерії. Об'єкти винаходу: продукт, спосіб та корисні моделі. Поняття формули винаходу. Критерії патентоспроможності винаходу. Порядок отримання патенту в Україні. Види патентної інформації. Системи та засоби патентного пошуку: тематичний, іменний, нумераційний.

Практична частина. Вивчення законів і нормативних документів щодо захисту інтелектуальної власності в Україні. Відпрацювання практичних навичок з оформлення необхідної документації залежно від тематики роботи. Оформлення заявки на винахід, корисну модель, раціоналізаторську пропозицію. Формування формули винаходу. Оформлення заявки на одержання патенту на винахід. Складання заявки на реєстрацію авторського права на твір.

7.9. Специфіка проведення наукового дослідження в різних галузях науки (4 год.)

Теоретична частина. Специфіка наукових досліджень у галузі суспільно-гуманітарних наук. Програма дослідження в суспільних науках і її структура. Методи збирання первинної інформації у суспільних науках. Специфіка проведення спостереження й експерименту під час дослідження у суспільних науках. Основні методи дослідження: анкетування, інтерв'ю, аналіз документів. Основні змінні дослідження. Надійність і валідність інформації. Генеральна

сукупність і вибірка дослідження. Оброблення первинної інформації. Аналіз та вимірювання інформації дослідження. Форми звітності за результатами дослідження.

Наукове дослідження у психології. Визначення проблеми і вибір матеріалу для дослідження. Основні методи дослідження. Аналіз і систематизація матеріалу. Логіка і задум дослідницької роботи.

Види інформаційних джерел для збирання матеріалу дослідження. Робота з архівними матеріалами. Збирання первинного матеріалу. Розшифрування і паспортизація зразків первинних матеріалів дослідження.

Перевірка достовірності результатів дослідження (надійність і точність). Похибка у науковому дослідженні. Методи обчислення похибок. Представлення результатів дослідження: табличне і графічне представлення інформації. Правила використання і представлення наочного матеріалу (рисуноків, формул, фото тощо). Пакети прикладних програм для проведення й оброблення результатів наукового дослідження.

Використання сучасних інтерактивних комп'ютерних технологій для проведення наукового дослідження.

Практична частина. Складання плану експерименту або дослідження. Проведення дослідження (експерименту, спостереження, збирання первинної інформації). Опис ходу експерименту. Представлення результатів у формі звіту (науковий звіт). Представлення наукових результатів у різноманітному вигляді: таблицях, графіках, діаграмах. Використання програм Excel, Origin для представлення наукових результатів.

7.10. Робота над основною частиною дослідження (12 год.)

Практична частина. Виконання науково-дослідницької роботи за індивідуальними планами учнів. Формулювання актуальності, мети, об'єкта, предмета, завдань науково-дослідницької роботи. Вибір методів дослідження. Проведення наукового дослідження. Аналіз результатів науково-дослідницької роботи. Підготовка рукопису науково-дослідницької роботи.

7.11. Написання й оформлення науково-дослідницької роботи (22 год.)

Теоретична частина. Вимоги до оформлення науково-дослідницької роботи. Структура змісту дослідницької роботи: титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень і скорочень, вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури, додатки (за потреби). Вимоги до оформлення тез дослідження.

Науковий стиль викладення матеріалу. Структурування і представлення думок. Критичне мислення. Аргументація під час написання тексту роботи. Логічні закони у побудові аргументації в тексті науково-дослідницької роботи. Структура логічного доведення.

Практична частина. Вправи на побудову аргументації у тексті науково-дослідницької роботи. Тренінг на добір аргументів для захисту власного судження. Редагування рукопису науково-дослідницької роботи. Підготовка та оформлення тексту науково-дослідницької роботи.

7.12. Наукова дискусія (4 год.)

Теоретична частина. Правила ведення наукової дискусії. Діалог як форма генези наукового знання. Конфронтація й опонування у науковій дискусії. Основи ораторського мистецтва. Якості голосу оратора: інтонація, дикція, темп мови, артикуляція. Дихання під час виступу. Аудиторний шок і засоби його подолання. Загальні правила ведення дискусії. Мистецтво ставити запитання. Мистецтво відповідати на запитання.

Практична частина. Обговорення результатів досліджень. Дискусія стосовно наукових результатів. Порівняння гіпотез, висунутих під час роботи з результатами експериментів або фактами, – підтверджуються або спростовуються, стають твердженнями. Обговорення випадку, коли висунуті гіпотези не підтверджуються, тобто завдання роботи не виконуються.

7.13. Представлення і захист науково-дослідницької роботи (20 год.)

Теоретична частина. Вимоги до публічного виступу. Структура доповіді. Поради промовцеві. Методи викладення матеріалу. Правила складання й оформлення презентацій. Використання різноманітних комп'ютерних програм для підготовки презентацій.

Практична частина. Оприлюднення доповіді і презентації за результатами науково-дослідницької роботи. Рольова гра «Захист науково-дослідницької роботи» (розподіл ролей між вихованцями: «доповідач», «опонент», «керівник», «критик»; план гри: виступ із доповіддю, постановка запитань до неї, відповіді на запитання, виступи опонентів). Підбиття підсумків, аналіз проведених дискусій.

Розділ 8. Освітньо-презентаційна діяльність (8 год.)

Теоретична частина. Зустрічі з науковцями. Екскурсії до психологічних центрів. Наукові читання, лекторії.

Практична частина. Оформлення звітів, створення мультимедійних презентацій щодо набутих знань, отриманих вражень тощо. Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках, тренінгах.

10. Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Узагальнення роботи за навчальний рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні повинні знати і розуміти:

- правила техніки безпеки у навчальному кабінеті, лабораторії, правила санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером і безпеки життєдіяльності;
- основи психології спілкування;
- основи психології ділового спілкування;
- правила службового етикету;
- методологію і методи дослідження у соціальній психології;
- теорії та моделі соціалізації особистості;

- закономірності функціонування соціальних груп;
- психологічні ознаки праці, індивідуальну психологічну структуру праці;
- класифікацію професій, професійно важливі якості професій;
- засади психології вибору професій;
- психологію безпеки та охорони праці особистості;
- психологію ефективного управління;
- сутність понять «керівництво» і «лідерство»;
- правила ефективного планування часу;
- сутність поняття «конфлікт», класифікацію конфліктів за ознаками;
- типи конфліктних особистостей;
- стратегії розв'язання конфліктів;
- психологічні основи розвитку особистості підлітка;
- базові засади та принципи миробудування;
- сутність понять «насильство», «булінг», «дискримінація», їх види та правила протидії;
- закономірності функціонування гендерного суспільства;
- сутність поняття «медіація» та правила її використання;
- поняття про науку як соціальний інститут і її взаємозв'язок з іншими сферами діяльності людини;
- поняття про наукову діяльність, відмінності між науковим та іншими видами пізнання;
- основні форми наукового пізнання: теорія, факт, гіпотеза, проблема;
- поняття проблеми, мети, об'єкта, предмета і завдання дослідження;
- основні методи наукового дослідження: спостереження, експеримент, аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізація, формалізація, моделювання;
- норми наукової етики;
- поняття творчості;
- основні принципи роботи з науковою інформацією;
- основні правила представлення наукової інформації;
- поняття про наукове дослідження;
- основні види дослідницьких робіт;
- правила й етапи організації учнівської науково-дослідницької роботи;
- правила роботи з науковою та навчальною літературою;
- правила оформлення науково-дослідницької роботи і тез до неї;
- правила оформлення презентації науково-дослідницької роботи;
- принципи презентації результатів науково-дослідницької діяльності.

Учні повинні вміти і застосовувати:

- дотримувати правил техніки безпеки і безпеки життєдіяльності; правил поведінки у навчальному закладі, кабінеті; правил санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- пов'язувати теоретичний матеріал з основ психології із практичними

життєвими прикладами;

- володіти комунікативною культурою;
- розпізнавати маніпуляції та застосовувати психологічні механізми захисту від маніпулятивних впливів;
- розробляти соціально-психологічні характеристики учнівської групи та оформлювати їх у формі звіту;
- моделювати загальні характеристики поведінки людей у натовпі;
- застосовувати методики діагностики характерологічних особливостей особистості щодо пошуку професійного покликання;
- керувати власним психічним здоров'ям;
- використовувати правила ефективного планування часу під час організації певного виду діяльності;
- розрізняти види конфліктів і визначати причини їх виникнення;
- аналізувати конфліктні ситуації та визначати способи їх попередження чи розв'язання;
- визначати й обґрунтовувати ефективні тактики поведінки (суперництво, втеча, поступливість, співпраця, компроміс) у розв'язанні конфліктних ситуацій;
- визначати психологічні особливості особистості підлітка;
- вирішувати конфлікти мирним шляхом;
- застосовувати практичні навички протидії булінгу;
- протидіяти дискримінації за різними ознаками;
- дотримуватися рівних прав чоловіків/хлопців та жінок/дівчат;
- застосовувати навички ведення процедури медіації;
- складати порівняльні таблиці щодо уточнення взаємозв'язків між сутністю психологічних понять;
- проводити психодіагностичну роботу, спостереження та бесіди;
- оформлювати протоколи і результати діагностичних досліджень;
- виокремлювати проблему, обґрунтовувати актуальність, визначати об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження;
- застосовувати теоретичні методи наукового пізнання: аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізація, формалізація, індукція і дедукція;
- знаходити інформацію для розв'язання виявленої проблеми;
- працювати у бібліотеках та мережі Інтернет із різними інформаційними ресурсами, правильно цитувати джерела, оформлювати бібліографічні посилання;
- систематизувати матеріал, складати схеми і таблиці;
- складати тези наукової роботи;
- викладати й оформлювати результати науково-дослідницької роботи;
- планувати свій день;
- володіти прийомами раціональної організації навчальної діяльності;
- ставити дослідницьку проблему;
- обґрунтовувати актуальність роботи;
- збирати інформацію, необхідну для реалізації наукового дослідження;

- планувати експеримент і спостереження, описувати хід дослідження;
- аргументовано викладати свої думки усно і письмово;
- оформлювати науково-дослідницьку роботу згідно з вимогами;
- презентувати результати дослідження, використовуючи різноманітні засоби.

Учні мають набути досвіду:

- ефективно комунікативно взаємодіяти;
- застосовувати вербальні та невербальні засоби спілкування;
- адекватно сприймати оточуючих й розумітися у спілкуванні;
- вести ділові переговори;
- формувати самоімідж і корпоративний імідж;
- адекватно поводитися у малих і великих групах;
- розуміти психічні основи професійної діяльності;
- використовувати тайм-менеджмент в організації власної діяльності;
- організовувати учнівську науково-дослідницьку роботу;
- конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації;
- розуміти психологічні особливості особистості підлітка;
- дотримуватися принципів миробудування;
- аналізувати причини конфліктів;
- попереджувати прояви насильства, булінгу;
- дотримуватися ненасильницьких моделей поведінки;
- використовувати процедуру медіації у конфліктних ситуаціях;
- провадити науково-дослідницьку діяльність;
- розв'язувати практичні завдання за допомогою психологічних знань;
- працювати з каталогами бібліотек, науково-бібліографічними інтернет-ресурсами;
- аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію;
- створювати мультимедійні презентації;
- публічно захищати власну позицію, наукові напрацювання;
- брати активну участь у конференціях, конкурсах, тематичних заходах тощо.
-

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Обладнання, прилади, пристосування	Кількість, шт.
<i>Апаратура</i>	
Комп'ютер	1
Принтер	1
Сканер	1
Мультимедійний проектор	1
Інтерактивна дошка	1
Накопичувач USB-Flash-drive	1
Відеокамера	За потребою

<i>Канцелярське приладдя</i>	
Папір друкарський	За потребою
Ручки кулькові	За потребою
Олівці креслярські	За потребою
Олівці кольорові	За потребою
Фломастери	За потребою
Скріпки, кнопки	За потребою
Гумка	За потребою
Папки	За потребою
Файли	За потребою

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус Р. М. Мій професійний вибір : тренінг старшокласників // Практична психологія та соціальна робота / Р. М. Білоус. – 2010. – № 10. – С. 1–11; № 11. – С. 29–39; № 12. – С. 34–38.
2. Булка Н. І. Ресурси соціального інтелекту: адаптивність, комунікативність, креативність // Практична психологія та соціальна робота / Н. І. Булка. – 2004. – № 9. – С. 43–53.
3. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – Киев : Наук. думка, 1989. – 200 с.
4. Вітюк Н. Р. Психологія конфлікту в таблицях і схемах [Текст] : Навч. посіб. / Надія Романівна Вітюк. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2014. – 172 с.
5. Волкова Т. Н. Творчі ігри, завдання і тести для розвитку пам'яті та уваги / Т. Н. Волкова. – Донецьк : БАО, 2007. – 240 с.
6. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – СПб. : Свет, 2000. – 487 с.
7. Дементьева К. Г. Психологія обдарованої людини [Текст] : Метод. рекомендації з організації самостійної роботи студентів психологів / Капітолина Георгіївна Дементьева. – К. : КНТ, 2015. – 50 с.
8. Діагностика здатності до емпатії (А. Мехрабієн, Н. Епштейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psuhe.at.ua/>.
9. Дослідження креативної культури особистості старшокласника / за ред. В. І. Костіва. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарп. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007. – 144 с.
10. Етика ділового спілкування : Навч. посіб. / В. Воронкова, А. Беліченко, В. Мельник, М. Ажажа. – Львів : Магнолія-2006, 2009. – 312 с.
11. Життєва компетентність особистості : від теорії до практики : Науково-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005. – 640 с.
12. Загальна психологія / За ред. С. Д. Максименка. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 704 с.

13. Загальна психологія : практикум [Текст] : Навч. посіб. / В. В. Волошина, Л. В. Долинська, С. О. Ставицька, О. В. Темрук. – Рек. МОН; 4-те вид. – К. : Каравела, 2011. – 280 с.
14. Заняття психолога з підлітками / упоряд. Т. Гончаренко. – К. : Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – (Б-ка « Шкіл. Світу»). – 2006. – 120 с.
15. Карелин А. Большая энциклопедия психологических тестов / А. Карелин. – М. : Эксмо, 2007. – 416 с.
16. Корнєв М. Н. Соціальна психологія : Підручник / М. Н. Корнєв, А. Б. Коваленко. – К. : Либідь, 1995. – 348 с.
17. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг. – 9-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 940 с. (Серия «Мастера психологии»).
18. Листопад М. Професійне самовизначення старшокласників // Практична психологія та соціальна робота / М. Листопад. – 2009. – № 5. – С. 25–38.
19. Литвинчук Т. Я, ти, ми... [Текст] : Психологічний тренінг з культури міжособистісних взаємин / Т. Литвинчук // Шкільний світ. – 2006. – № 43. – С. 4–5.
20. Максименко С. Д. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Психологія. 11 клас [Текст] / С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, О. В. Губенко, С. О. Мусатов, О. С. Науменко, Я. Є. Стемківська, Л. А. Чапа. – К., 2011. – 432 с.
21. Методика «Моторна проба Шварцландера» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5263788/page:83/>
22. Михальчишин Г. Основи психології (у тезах і таблицях) [Текст] : Навч.-метод. посіб. для студентів непсихологічних факультетів / Галина Михальчишин. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 188 с.
23. Москалець В. П. Психологія особистості [Текст] : Навч. посіб / Віктор Петрович Москалець. – Рек. МОН. – К. : ЦУЛ, 2013. – 416 с.
24. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія у 2-х кн. [Текст] : Підруч. Кн. 2 : Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія / Лідія Ернестівна Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. – 464 с.
25. Основи психології / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К. : Либідь, 1996. – 276 с.
26. Панок В. Основи практичної психології / В. Панок. – К. : Либідь, 2003. – 536 с.
27. Пиз А. Язык телодвижений / А. Пиз. – Н. Новгород : Ай Кью, 1997. – 248 с.
28. Практикум з психології : психодіагностичні методики для самопізнання / [упорядник І. М. Періг]. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2015. – 116 с.
29. Програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Основи науково-дослідницької діяльності / О. О. Артем'єва, Г. А. Литвинцова, С. О. Лихота. – К., 2013. – 43 с. – Вип. 3.
30. Психология личности : тесты, опросники, методики / Авторы-составители : канд. пед. наук, доцент Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова. – М. : Геликон, 1995. – 236 с.

31. Психологія : Підруч. для вузів / [За ред. Ю. Л. Трофімова]. – 2-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 2000. – 558 с.
32. Рибалка В. В. Психологія та педагогіка праці особистості : від обдарованості дитини до майстерності дорослого [Текст] : Посіб. / Валентин Васильович Рибалка. – К. : Ін-т обдарованої дитини, 2014. – 220 с.
33. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект. –К. : ФОП Стеценко В. В., 2016. –192 с.
34. Тест «Розподіл і переключення уваги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://medu.pp.ua/professiyu-psiholog-vvedenie/diagnostika-vnimaninya.html>
35. Туріщева Л. В. Психокорекційні ігри в роботі педагога / Л. В. Туріщева. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 160 с.
36. Туріщева Л. В. Психологічні тренінги для школярів / Л. В. Туріщева. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 128 с.